

DIKKE DARMKANKER

OPERATIEVE BEHANDELING

Inhoud

Inleiding	2
Dikke darm	2
Ligging en functie	2
Aandoeningen dikke darm.....	3
Dikke darmkanker.....	3
Diagnostiek.....	5
Operatieve behandeling	6
Mogelijke complicaties	7
Naadlekkage.....	7
Wondinfectie.....	8
Medisch specialisten	9
Voorafgaand aan operatie	9
Goed voorbereid de operatie in	10
Opname	11
Na de operatie	12
Pijnbestrijding	12
Eten en drinken.....	13
Bewegen	13
Laxeermiddelen.....	13
Infuus	13
Wetenschap	14
Optimale zorg na ontslag.....	15
Wanneer contact opnemen	16
Vragen?.....	16

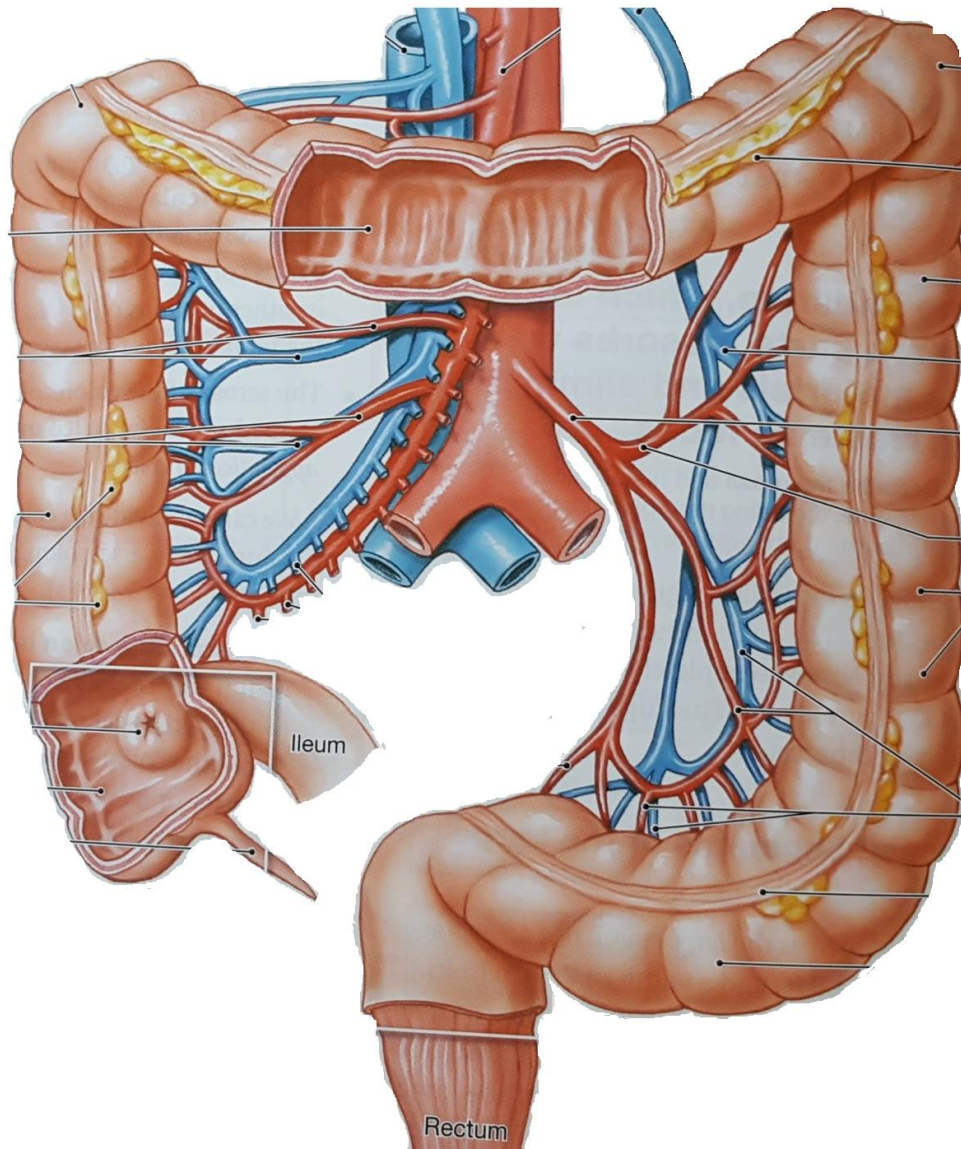
Inleiding

Uw behandelend arts heeft samen met u gekozen voor een operatie aan de dikke darm. Deze folder geeft u informatie over deze operatie. Wij wijzen u erop, dat de situatie voor u anders kan zijn dan in deze folder is beschreven.

Dikke darm

Ligging en functie

Ons voedsel komt via de slokdarm en de maag in de dunne darm terecht waar voedingsstoffen in de bloedbaan worden opgenomen. Onverteerbare resten komen samen met bacteriën en afgestoten stukjes slijmvlies als ontlasting in de dikke darm, het laatste deel van ons spijsverteringskanaal. Hier vinden de laatste processen van de spijsvertering plaats, en hier dikt de ontlasting in, doordat er water en zouten worden onttrokken. Deze functie kan ook nog goed worden vervuld wanneer een groot deel van de dikke darm is verwijderd.

Bron: Figuur 24-24 Anatomy of the Large Intestine p 968 Fundamentals of Anatomy & Physiology (Martini, Nath, & Bartholomew, 2018)

Aandoeningen dikke darm

Dikke darmkanker

Dikke darmkanker is in Nederland 1 van de meest voorkomende vormen van kanker. Door de invoer van het bevolkingsonderzoek darmkanker wordt er een toename gezien van het aantal nieuwe darmkankerpatiënten. Gelukkig zien we vaak dat darmkanker hierdoor in een vroeger stadium wordt ontdekt en ook beter te behandelen is.

Het gehele lichaam bestaat uit cellen die samen verschillende weefsels vormen. Door celdeling ontstaan er nieuwe cellen die beschadigde, verouderde en dode cellen kunnen vervangen. Door schadelijke stoffen als roken, verkeerde voeding en alcohol kan er onherstelbare schade aan cellen ontstaan. Doordat er meer cellen delen dan afgebroken worden, raakt het evenwicht tussen celdgroei en celdood verstoord.

Door deze overmatige celdeling ontstaat er een gezwel (tumor). Dit gezwel kan goed of kwaadaardig zijn. Een goedaardig gezwel in de dikke darm wordt poliep genoemd. Kleine poliepen kunnen met een endoscoop worden verwijderd. Grotere poliepen moeten operatief worden verwijderd. Op den duur kunnen poliepen uitgroeien tot darmkanker. Dit neemt vaak ongeveer 10 jaar in beslag van ontstaat van poliep tot aan het uitgroeien tot een kwaadaardige tumor, kanker. De meest voorkomende darmkanker soort is het adenocarcinoom (kanker bestaand in slijmcellen, de binnenste bekleding van de dikke darm).

Klachten die kunnen optreden bij dikke darmkanker zijn erg afhankelijk van de aard en plaats van de afwijking. Zo kan een tumor aan het einde van de dikke darm (sigmoïd) klachten geven als:

- Bloedverlies via de anus;
- Bloed in de ontlasting of op wc-papier;
- Onverklaarbare en aanhoudende verandering in het ontlastingspatroon (obstipatie, diarree of een wisselwerking hiervan);
- Loze aandrang (gevoel naar het toilet te moeten zonder dat er ontlasting komt) of minder ontlasting dan normaal.

Wanneer de tumor hoger in de dikke darm zit kan dit langer zonder klachten blijven. Hierbij zie je vaak als eerst symptomen van bloedarmoede (klachten van vermoeidheid, onverklaarbaar afvallen of aanhoudende buikpijn).

Diagnostiek

Voordat er wordt gekozen voor een operatieve behandeling, heeft u al een groot aantal onderzoeken ondergaan. Dit onderzoek verloopt via de Maag- Darm- Leverartsen. De onderzoeken hebben als doel om te weten te komen waar de aandoening precies zit en wat de aard en eventuele vordering van de ziekte is.

In Nederland is er, zoals eerder beschreven, een landelijk bevolkingsonderzoek darmkanker ingezet. Alle mannen en vrouwen tussen de 55 en 75 jaar krijgen elke 2 jaar een oproep om ontlasting in te leveren. Deze ontlasting wordt gecontroleerd op bloedsporen. Bloedsporen kunnen wijzen op darmkanker, maar kunnen ook een andere oorzaak hebben. Is er bloed in de ontlasting gevonden, dan vindt er vervolgonderzoek plaats. Een gouden standaard is het uitvoeren van een endoscopie, ook wel colonoscopie genoemd. Hierbij wordt er met een dunne flexibele slang via de anus in de gehele darm gekeken en worden ook vaak weefselmonsters (biopten) afgenomen voor onderzoek. Wanneer er uit het weefselonderzoek sprake blijkt te zijn van darmkanker worden er verdere onderzoeken verricht, zoals een CT scan (een driedimensionale röntgenfoto) van de buik en de longen.

Hierbij wordt er ook gekeken of de tumor is doorgegroeid in andere organen en of sprake is van uitzaaiingen. Ook zal een foto van de longen gemaakt worden om eventuele uitzaaiingen uit te sluiten dan wel op te sporen.

Wanneer er sprake is van darmkanker wordt ook via bloedonderzoek de CEA waarde bepaald. Het CEA (carcino-embryonaal antigeen) is een tumormarker die gebruikt wordt voor de opvolging van dikke darmkanker. Nog vóór het begin van de behandeling (en voor de operatie) wordt deze waarde bepaald.

Op grond van alle resultaten van de onderzoeken wordt er een stadium bepaald van de ziekte. Na overleg in het multidisciplinair overleg met de Maag- Darm- Leverartsen, de darmchirurgen en een radioloog wordt er gekeken wat de beste behandeling voor u zal zijn. De behandeling is afhankelijk van de grootte van de tumor, de mate van doorgroei in omliggende organen en aan-/ afwezigheid van uitzaaiingen.

Operatieve behandeling

Samen met de chirurg is met u besloten tot operatieve behandeling van de dikke darm waarbij het zieke stuk darm zal worden verwijderd. De soort operatie en het verwachte verloop van de operatie zal door de chirurg met u worden besproken.

In de meeste gevallen zal worden gekozen voor een kijkoperatie (laparoscopie). Hierbij wordt geopereerd via meerdere kleine gaatjes. Tijdens de operatie wordt er gebruik gemaakt van gas om zo ruimte en zicht te creëren om goed te kunnen opereren. 1 grotere snede zal worden gemaakt om het zieke stuk darm uit het lichaam te kunnen verwijderen.

Een kijkoperatie is echter niet voor iedere patiënt geschikt. Wanneer u meerdere operaties in uw buik heeft gehad kan het zijn dat er ernstige en uitgebreide verklevingen zijn gevormd. Ook wanneer er bepaalde aandoeningen van uw hart en longen bestaan kan dit een reden zijn om niet via een kijkoperatie te opereren maar middels een traditionele open operatie. Hierbij wordt er een grotere snede in de buik gemaakt.

De voordelen van kijkoperaties kunnen groot zijn:

- Minder bloedverlies tijdens operatie;
- Minder pijn na de operatie;
- Minder kans op complicaties, zoals wondinfectie, longontsteking en zwakte van de buikwand;
- Fraaiere genezing wonden;
- Sneller herstel en dus sneller naar huis;

- Minder risico op later ontwikkelen van een littekenbreuk.

In het Franciscus Gasthuis & Vlietland is uitgebreide ervaring met deze manier van opereren.

Als een kijkoperatie tijdens de operatie niet mogelijk blijkt te zijn, wordt op de traditionele manier geopereerd. De traditionele (open) manier van opereren is nog steeds een goede operatie, waarbij de aandoening even goed kan worden verwijderd. Hersteltijd is hierbij alleen wel vaak langer.

Mogelijke complicaties

Geen enkele operatie is zonder risico's. Zo is ook bij een operatie aan de dikke darm de normale kans op complicaties aanwezig zoals:

- Trombose;
- Longontsteking;
- Infectie;
- Nabloeding;
- Of problemen met het hart.

Bij een kijkoperatie bestaat er altijd een kans dat het alsnog een open operatie moet worden, bijvoorbeeld door verklevingen of littekenweefsel of een probleem dat niet met de kijkoperatie opgelost kan worden.

Als er complicaties optreden, kan uw verblijf in het ziekenhuis langer duren. Soms is een 2e operatie noodzakelijk. Meer informatie over de belangrijkste complicaties na een dikke darmoperatie vindt u hieronder.

Naadlekkage

Als de 2 uiteinden van uw dikke darm aan elkaar worden gehecht, kan een lekkage op de aansluiting optreden, dit noemen we een naadlekkage. De inhoud van de darm lekt hierbij weg in de buik en kan voor een ontsteking van het buikvlies zorgen. De symptomen van naadlekkage zijn:

- Een bolle, gespannen buik;
- Misselijkheid en braken;
- Koorts;
- Buikpijn;
- Ernstig ziek zijn.

Patiënten die een naadlekkage hebben, kunnen ernstig ziek zijn en hebben soms zelfs een verhoogde kans op overlijden. Behandeling op de Intensive Care kan hierbij nodig zijn. Het opnieuw operatief ingrijpen is noodzakelijk om de lekkage op te zoeken en te herstellen. Hierbij is de kans zeer groot dat er een (tijdelijk) stoma wordt aangelegd. Een stoma is een kunstmatige uitgang; een opening van de darm in de huid van uw buik. Omdat deze uitgang geen sluitspier heeft, heeft u geen controle over uw ontlasting. Uw ontlasting komt terecht in een opvangzakje dat rond uw stoma wordt aangebracht. Dit om de nieuwe aansluiting (anastomose) rust te geven om te herstellen. Het tijdelijk stoma wordt in principe na 2 tot 6 maanden weer opgeheven. Daar is dus een 2^e operatie voor nodig. In het geval u een stoma krijgt, zal u direct worden begeleid door de stomaverpleegkundige die u helpt bij het aanleren van de vaardigheden. Dit zodat u zoveel mogelijk zelf kunt doen zonder hulp van de verpleegkundige.

Wondinfectie

Een wondinfectie is een ontsteking van de huid op de plaats van de hechtingen. De symptomen zijn:

- Roodheid van de huid;
- Lekken van wondvocht.

Bij een wondinfectie worden de hechtingen verwijderd, zodat het pus kan worden uitgespoeld. U hoeft voor een wondinfectie niet in het ziekenhuis te blijven. Soms is wel thuiszorg nodig om u te ondersteunen bij de wondzorg.

Medisch specialisten

Uw operatie zal worden uitgevoerd door 1 van onderstaande chirurgen:

- Drs. F.H. Beverdam
- Drs. R.T.H.J. Kortekaas
- Drs. H.E. Lont
- Dr. M.M. Poelman
- Dr. M. Verseveld
- Dr. E.M. Deerenberg

Gedurende het traject van opname tot controles na ontslag kunt u, naast de chirurg, ook regelmatig te maken krijgen met de physician assistant. De physician assistant is een medisch zorgprofessional, die op een zelfstandige wijze medische taken overneemt van een medisch specialist. De physician assistant die u kunt zien is:

- Mw. L. de Bode

Voorafgaand aan operatie

Op de polikliniek krijgt u van de arts informatie over de operatie die gepland gaat worden en over het bijbehorend ERAS programma. ERAS is een afkorting van de Engelse woorden: Enhanced Recovery After Surgery, letterlijk vertaald: verbeterd herstel na operatie. Dit zal verderop verder worden toegelicht.

Na het gesprek met de chirurg volgt, in overleg met u, een gesprek met de verpleegkundige die de gang van zaken rondom de opname en het ERAS programma op de afdeling toelicht. Tijdens dit gesprek kunnen de volgende punten met u worden besproken:

- Voeding, voor en na de operatie;
- Medicatie;
- Anesthesie en pijnbestrijding;

- Lastmeter (psychosociale ondersteuning);
- Bewegen;
- Thuiszorg;
- Wat u te wachten staat op de afdeling;
- Screening kwetsbare ouderen (+70jaar).

Voordat een operatie ingepland kan worden dient u gekeurd te worden door de anesthesie. Zij kijken naar uw algehele conditie en zullen zo nodig nog aanvullende onderzoeken (longfoto, hartfilmpje, bloedonderzoek) doen om uw gehele gezondheidstoestand in kaart te brengen zodat zij u veilig onder narcose kunnen brengen.

Goed voorbereid de operatie in

Een goede conditie voorafgaande aan de operatie zorgt ervoor dat u beter in staat bent om de operatie te doorstaan. Uit studies is gebleken dat er een kleinere kans is op complicaties en het herstel sneller gaat.

Het is belangrijk dat u blijft bewegen. Blijf wandelen, fietsen en sporten zoals u gewend bent wanneer het lichaam dit toe laat. Probeer dit het liefst nog iets meer te doen dan voorheen om conditie op te bouwen.

Voeding speelt in voorbereiding op de operatie ook een belangrijke rol. Wanneer u ziek bent heeft het lichaam meer behoefte aan energie en voedingsstoffen. Wanneer de inname van voedsel hierbij onvoldoende is, krijgt u te weinig voedingsstoffen binnen welke nodig zijn om spieren en wonden te herstellen. Wat u kunt doen is veel eiwitrijke/volle producten te eten. Wanneer er uit de screening die tijdens de afspraak op de poli wordt afgenomen blijkt dat u ondervoed bent, kan de diëtiste worden ingeschakeld om met u te kijken hoe u het best gevoed de operatie in kunt gaan.

Voor de algehele conditie en ook voor de wondgenezing na de operatie is het belangrijk dat u stopt met roken. Lukt dit niet op

eigen kracht, kunt u hulp vragen bij de “stoppen met roken poli”.

Voor de operatie krijgt u van de coloncare verpleegkundige in totaal 4 flesjes PreOp mee naar huis. PreOp is een heldere drank met een frisse citroensmaak en is verpakt in flesjes van 200 ml. Deze niet koolzuurhoudende drank bevat koolhydraten (=suikers). De lage concentratie van de in de drank opgeloste stoffen (osmolariteit) zorgt ervoor dat deze drank de maag snel verlaat. De koolhydraten in preOp zorgen ervoor dat u:

- minder dorst, minder honger en minder angst heeft vóór de operatie;
- uw lichaamsreserves behoudt;
- zich beter voelt na de operatie.

Opname

De dag van de operatie zal u worden opgenomen op de afdeling. Voor deze ingreep is geen uitgebreide darmvoorbereiding nodig. Wel is het van belang dat u de avond voor de operatie een klysma rectaal krijgt. In principe doet u dit thuis zelf. Is dit niet mogelijk kan u in overleg met de verpleegafdeling een avond van tevoren worden opgenomen.

Tenzij u van uw arts of verpleegkundige andere voorschriften heeft gekregen, gelden op de dag van uw operatie de volgende dieetvoorschriften:

- Tot 6 uur voor uw operatie mag u normaal eten;
- Tot 2 uur voor uw operatie mag u nog streng vloeibaar drinken, dit betekent alleen thee/ koffie zonder melk en water.

De avond voor de operatie dient u 2 van de 4 flesjes PreOp te drinken (rond 20:00 uur). De overige 2 flesjes drinkt u 3 uur voorafgaand aan de operatie. Doordat de drankjes de maag

snel verlaten is het veilig om deze drankjes zo kort voor de operatie te drinken.

Na de operatie

Na de operatie komt u, als alles goed met u gaat, terug op uw eigen kamer. Dan start u ook, tenzij de operateur anders beslist, met het ERAS programma. Zoals eerder beschreven is ERAS een afkorting van de Engelse woorden: Enhanced Recovery After Surgery, letterlijk vertaald: verbeterd herstel na operatie. Wij spreken liever van beter en versneld herstel. Een ERAS programma is een kwaliteitsprogramma rondom een operatie, waarin alle factoren die een positieve invloed kunnen hebben op uw herstel zijn samengebracht. De laatste jaren is er veel onderzoek naar hoe het herstel na een operatie kan worden verbeterd. Het blijkt dat herstel na een operatie kan worden verbeterd door:

- Een zo klein mogelijke operatiewond. Hoe minder schade aan het weefsel, des te sneller het herstel;
- Een optimale pijnbestrijding;
- Een zo kort mogelijke periode van bedrust, zodat verlies van spierkracht wordt beperkt en de ademhaling wordt gestimuleerd;
- Een zo kort mogelijke periode van voedselonthouding, zodat gewichtsverlies en daarmee verlies van spiermassa en spierkracht wordt tegengegaan.

Pijnbestrijding

Na de operatie hebt u enige tijd nodig om te herstellen. Als blijkt dat u na de operatie niet voldoende hebt aan de pijnbestrijding, kan u dat aangeven bij de verpleging. Zij kunnen dan, in overleg met de anesthesioloog of de behandelend arts, kijken of de pijnbestrijding kan worden aangepast.

Eten en drinken

In principe mag u na de operatie weer normaal eten en drinken waar u trek in heeft. Er wordt 3 dagen bijgehouden wat u eet en drinkt. Als dit niet voldoende is, komt de diëtiste bij u langs om energierijke bijvoeding voor u te regelen. Het is belangrijk om eiwitrijke voeding te eten.

Bewegen

Beweging is zeer belangrijk voor uw herstel. Bewegen kan:

- Trombose voorkomen;
- Verlies van spierkracht tegengaan;
- Ademhaling verbeteren, luchtweginfecties voorkomen en de zuurstofvoorziening naar de wond verbeteren.

Mobiliseren na de operatie is belangrijk om complicaties te voorkomen. Op de dag van de operatie wordt u 's avonds op het randje van het bed geholpen om met de benen te bungelen. Dit wordt de dagen erna steeds meer uitgebreid tot zelfstandig lopen op de gang. Geef hierbij wel duidelijk aan wanneer de pijn u belemmert om uit bed te komen. Bent u niet in staat om uit bed te komen, probeer dan zoveel mogelijk rechtop in bed te zitten.

Laxeermiddelen

Ter bevordering van de werking van de dikke darm en om verstopping te voorkomen, krijgt u (zo nodig) gedurende de opname een maal per dag een laxeermiddel (Movicolon). Dit middel zorgt er meestal voor dat u binnen 3 dagen ontlasting heeft.

Infuus

Tijdens de operatie hebt u een infuus in de arm gekregen. Als u weer normaal kan eten en voldoende kunt drinken, wordt dit infuus verwijderd.

Naast uw algehele conditie vóór de operatie bepaalt vooral de uitgebreidheid van de operatie of uw herstel voorspoedig zal

verlopen. Meestal is het de eerste 2 dagen na de operatie al duidelijk hoe uw herstel zal verlopen en of vroeg ontslag mogelijk is. Wanneer alles naar wens verloopt, gaat u op de 3e tot de 5e dag na de operatie weer naar huis.

Het is normaal dat de operatiewond nog enige tijd gevoelig is en dat uw buik enigszins is opgezet. Ook kan uw ontlasting nog onregelmatig zijn. U kunt zich thuis het beste aan de volgende richtlijnen houden:

- U kunt thuis normaal eten, wel verdient het aanbeveling om veel te drinken;
- Indien nodig gebruikt u pijnstillers;
- Vanaf de 2e dag na de operatie mag u normaal douchen. Tot de controleafspraak mag u niet in bad of zwemmen;
- Zorg voor voldoende lichaamsbeweging, zoals dagelijks wandelen. Voorzichtig traplopen is toegestaan. De eerste weken mag u geen zware voorwerpen tillen.
- U mag seks hebben;
- Zodra u zich daartoe in staat voelt, mag u weer autorijden;
- Meestal kunt u na enkele weken weer aan het werk, dit ligt aan het soort werk dat u doet. Overleg dit met uw chirurg en Arbo-arts.

Wetenschap

Als uw urine, bloed of weefsel wordt afgenomen voor onderzoek, dan kan het zijn dat dergelijk 'lichaamsmateriaal' overblijft. Dit materiaal kan worden gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek.

Hierdoor wordt inzicht verkregen in het ontstaan en de behandeling van ziekten. Onderzoek moet aan strenge voorwaarden voldoen, zoals het anoniem verwerken van uw lichaamsmateriaal.

Alle belangrijke informatie over onderzoek van lichaamsmateriaal, vindt u via www.pathology.nl/voorlichting.

Heeft u er bezwaar tegen dat uw lichaamsmateriaal voor wetenschappelijk onderzoek wordt gebruikt? Dan leest u in de folder hoe u bezwaar kunt maken.

Optimale zorg na ontslag

Bij uw ontslag krijgt u een controleafspraak mee voor de polikliniek. De afspraak vindt 1 tot 2 weken na uw operatie plaats. Tijdens deze afspraak hoort u de uitslag van het weefselonderzoek en uw eventuele noodzakelijke nabehandeling als chemotherapie. Het is verstandig om iemand mee te nemen naar dit gesprek.

Het weefsel dat tijdens uw operatie is verwijderd, wordt onderzocht door een patholoog. Indien er sprake is van een kwaadaardige tumor, bespreken verschillende artsen (zoals internist-oncoloog, oncologisch-chirurg, oncologieverpleegkundige, radiotherapeut, patholoog) dit in de oncologiebespreking. Hierdoor kan optimale therapie worden aangeboden. Indien nabehandeling met chemotherapie nodig is, wordt u verwezen naar de oncoloog.

U blijft nog 5 jaar onder controle. De onderzoeken bestaan uit regelmatig bloedonderzoek, radiologisch onderzoek en darmonderzoeken. Vervolg hierop wordt bepaald door de resultaten hiervan. Eventueel besluit de chirurg tot andere onderzoeken.

Wanneer contact opnemen

Wanneer uw toestand thuis na enkele dagen achteruitgaat, is het belangrijk dat u contact opneemt met het ziekenhuis via hieronder benoemde gegevens. Neem contact op bij de volgende klachten:

- Koorts;
- Een bolle buik;
- Toename van de pijn;
- Braken;
- Toegenomen roodheid of zwelling van de wond of vocht uit de wond;
- Dunne ontlasting vaker dan 3x per dag gedurende 4 dagen of juist verstopping gedurende 3 à 4 dagen;
- Moeilijk plassen of pijn bij het plassen.

Vragen?

Heeft u na het lezen van deze folder nog vragen, neem dan contact op met de coloncare verpleegkundige of de polikliniek Chirurgie.

Franciscus Gasthuis (Rotterdam):

Tijdens kantooruren met de coloncare verpleegkundige, via telefoonnummer 010 - 461 6329.

Buiten kantooruren, via telefoonnummer 010 - 461 6161

Spoedeisende Hulp, via telefoonnummer 010 - 461 6720

Franciscus Vlietland (Schiedam):

Tijdens kantooruren met de Polikliniek Chirurgie, via telefoonnummer 010 - 893 1820.

Buiten kantooruren, via telefoonnummer 010 - 893 9393

Spoedeisende Hulp, via telefoonnummer 010 - 893 0101